

**ESTUDIS I INVESTIGACIONS
SOBRE LA INTRODUCCIÓ DEL VALENCIÀ
A L'ENSENYAMENT**
***STUDIES AND RESEARCH ABOUT
THE INTRODUCTION OF THE VALENCIAN
LANGUAGE TO THE EDUCATION***

*Josep Lluís Doménech i Zornoza**

Resum

L'article dona a conèixer algunes de les principals conclusions a què arribaren els diferents treballs i que vénen a coincidir amb les idees de Cummins i d'altres autors pel que fa als avantatges dels Programes d'Educació Bilingüe. S'apunten línies a tindre en compte a l'hora d'investigar al voltant del disseny i duta a terme de Programes d'Educació Trilingüe per als centres d'Educació Primària i Secundària. Així mateix es presenta la revisió dels estudis i investigacions, sobre la introducció del valencià a l'ensenyament realitzats a la Comunitat Valenciana, des de la implantació de la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià, fins a l'any 2008.

També es descriu quina és la situació del nivell de coneixement del valencià i les actituds que mostren els jòvens envers l'idioma propi dels valencians. I apareix una coincidència en tots els estudis pel que fa a què sols els programes d'educació bilingüe són vàlids per a assolir l'objectiu d'un aprenentatge de les dos llengües oficials de la Comunitat Valenciana.

Paraules clau: psicolingüística, llengua vehicular, programa d'ensenyament en valencià, programa d'immersió lingüística, programa d'incorporació progressiva del valencià, bilingüisme enriquidor, coneixement, ús, Comunitat Valenciana.

* Correspondència: Josep Lluís Doménech i Zornoza. Acadèmia Valenciana de la Llengua. Monestir de Sant Miquel dels Reis. Avinguda de la Constitució, 284. 46019-València (Espanya). Adreça electrònica: <jl.dome@ono.com>.

Abstract

The paper releases some of the main conclusions of the studies reviewed, which are coincident with the main ideas of Cummins and other authors about the advantages of Bilingual Education Programs. It also states the lines to bear in mind in order to research about the design and applications of Trilingual Education Programs in Secondary and Primary education centers. This paper also reviews the studies carried out on the introduction of the Valencian language in the education system of the Valencian Community, since the implantation of the Law of Use and Education of the Valencian, until 2008.

The degree of the Valencian language, as well as the attitudes shown by young people on their own language, is also addressed. And a coincidence in all the studies is found, that is only the programs of bilingual education are valid to achieve the goal of learning the two official languages of the Valencian Community.

Key words: psycholinguistics, vehicular language, Valencian language teaching programs, linguistic immersion program, Valencian language progressive incorporation program, enriched bilingualism, knowledge, use, Valencian Community.

Introducció

Quan es contempla el paisatge escolar valencià actual, des del punt de vista de la presència del valencià en la comunitat educativa, i si es compara a la situació de fa vint-i-cinc anys, moment en què es va aprovar i començar a aplicar la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià del 23 de novembre del 1983 es denoten moltes diferències positives. Tot i que el camí no ha estat fàcil per a ningú, paga la pena contemplar que els resultats han sigut molt positius. Tot i això apareixen llacunes i ombres que caldria que no hagueren estat si s'haguera avançat més. L'instrument legislatiu existia, amb la mateixa LUEV, conseqüència directa de l'aplicació de les disposicions corresponents de la Constitució Espanyola del 1978 i de l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana del 1982.

Del, pràcticament, no-res es va passar a la introducció del valencià com a assignatura, cosa que per a alguns suposava una autèntica revolució, mentre que les investigacions dels països més avançats en matèria de psicolingüística indicaven que això era insuficient, per a assolir l'objectiu d'aprendre una llengua en condicions i amb la plenitud que significa el domini lingüístics, en les habilitats bàsiques de comprensió oral, comprensió escrita, expressió oral i expressió escrita. A pesar de tractar-se d'un pobre començament era important quan es venia d'un silenci.

Poc després, de la simple introducció del valencià com a assignatura i que, com hem dit, no a poca gent li semblava una absoluta temeritat, com es va fer en un principi, a la situació de hui en dia s'ha recorregut un llarg camí. La introducció del valencià com a llengua vehicular a l'Àrea d'Experiències en l'antiga Educació General Bàsica, els programes d'immersió lingüística i la duta a terme dels que s'anomenaren grups de línies en valencià van ser unes noves apostes que apuntaven a una major evolució en la decisió política de treballar per l'ús del valencià com a llengua normal en la comunicació en el procés d'ensenyament-aprenentatge. En una societat plural i complexa com era i és la valenciana no va ser fàcil la implantació.

En el moment actual, després de diferents definicions de models, aquells programes que utilitzen el valencià com a llengua vehicular a l'ensenyament han quedat estructurats com a Programes d'Educació Bilingüe, i són els següents:

- a) Programa d'Ensenyament en Valencià (PEV). S'utilitza el valencià com a llengua base d'aprenentatge en tota l'escolarització obligatòria, als centres amb un nombre d'alumnes majoritàriament valencianoparlants. Està pensat per a poblacions de predomini lingüístic valencià, i mentre les condicions del context ho permeten. Es tracta del programa més semblant al primitiu anomenat com a «línies en valencià». Així es va conèixer en un començament perquè suposava que l'ensenyament es feia totalment en valencià, tret de les altres àrees lingüístiques.
- b) Programa d'Immersion Lingüística (PIL). Adreçat als centres amb un nombre d'alumnes majoritàriament castellanoparlants, situats en els territoris de predomini lingüístic valencià. Per a l'adscripció de l'alumnat a dit programa cal comptar amb l'opció voluntària de les famílies. La major part de les àrees no lingüístiques tenen el valencià com a llengua vehicular a l'aprenentatge. La seua continuïtat en ESO és com a Programa d'Ensenyament en Valencià (PEV).
- c) Programa d'Incorporació Progressiva del Valencià (PIP). Suposa la incorporació del valencià com a llengua vehicular en algunes àrees no lingüístiques, com a mínim en l'Àrea de Coneixement del Medi Natural, Social i Cultural, a partir del tercer curs de l'Educació Primària, tot tenint la seua continuïtat en Educació Secundària en una part de les àrees, també, no lingüístiques. L'objectiu és l'ús del valencià com a llengua d'aprenentatge, almenys en dos àrees no lingüístiques en cadascun dels grups.

Cal afegir que als centres en què s'aplique algun programa d'educació bilingüe, tot el material escolar de les àrees que utilitzen el valencià com a llengua vehicular estarà, naturalment, en valencià.

A més, des del curs 1998-1999 ha començat a implantar-se l'anomenat Programa d'Educació Plurilingüe, que permet que qualsevol centre incorpore, des de primer curs de l'Educació Primària, l'ensenyament d'una llengua estrangera i el seu ús vehicular.

Pérez Folqués, en esmentar l'evolució dels Programes d' Educació Bilingüe indica.

Curs	Infantil i Primària		Secundària	
	Centres/Grups	Alumnes	Centres/Grups	Alumnes
1995-1996	559/583	63.790	99/491	10.487
2006-2007	724/844	122.241	289/1.691	47.612

Pel que fa al Programa d'Educació Plurilingüe, l'evolució ha sigut la següent.

Curs	Centres
1998-1999	53
2008-2009	291

Font: Conselleria d'Educació

No entrem a valorar si s'apliquen o no degudament els programes d'educació bilingüe o el d'educació trilingüe. Eixa és una problemàtica molt extensa que mereixeria un altre treball. Com en tota aplicació de polítiques sectorials hi ha aspectes positius i uns altres que mereixien un millor tractament. Una bona anàlisi, no sols de l'aplicació de la Llei d'Ús i Ensenyament al camp educatiu, sinó, a més a més, a uns altres terrenys és el llibre editat per l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (2008) *Llibre blanc de l'ús del valencià-II*, on el lector pot trobar les dades que necessita al voltant d'eixe tema.

Des del principi de la introducció de la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià, en el camp educatiu es realitzaren –per iniciativa de la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència i de la Universitat de València– diferents estudis i investigacions que, totalment o en gran part, avalen l'ús del valencià en els centres escolars de la Comunitat Valenciana. És just i, fins i tot oportú, que fem un recorregut complementari que ens recorde, ens uns casos, o ens done a conèixer, en uns altres, els resultats i principals conclusions a què al llarg del temps s'ha arribat en esta temàtica, complement necessari de l'acció pedagògica que dia a dia porten a terme els nostres centres educatius, les escoles valencianes. El contingut del present article se situa precisament en fer eixa recopilació i crida d'atenció sobre la importància que des del punt de vista de la psicolingüística i de la sociolingüística tenen estudis com els indicats.

Aspectes psicolingüístics de l'educació plurilingüe

Les idees de Jimm Cummins (1995) sobre psicolingüística de l'educació plurilingüe i que han estat les més difoses i acceptades se sintetitzen en la manera que tot seguit s'indica.

- Si volem ensenyar una llengua de manera efectiva no és suficient ensenyar-la com una assignatura, sinó que hem d'utilitzar-la com a llengua d'instrucció i per a una autèntica comunicació a la classe.
- El bilingüisme no és una anomalia que afecta a determinats alumnes com s'entesten a mantindre molta gent als EUA, sinó una potencialitat enriquidora.
- Els programes bilingües i multilingües són essencials per tal de funcionar de manera activa i productiva en una comunitat global.
- El bilingüisme pot afectar positivament tant al progrés intel·lectual com lingüístic. Sembla clar que l'infant que ha assimilat dos llengües té avantatges lingüístics sobre els que només n'ha assimilat una. La majoria dels xiquets bilingües desenvolupen allò que s'ha denominat «bilingüisme enriquidor», és a dir, sumen un segon idioma al seu repertori d'habilitats, sense cap cost per al desenvolupament del seu primer idioma. El desenvolupament de destreses bilingües enriquidores comporta conseqüències positives per al desenvolupament acadèmic, lingüístic o intel·lectual.
- Cummins també pensa que en determinats contextos, com l'irlandés i el valencià, el bilingüisme dóna als xiquets i xiquetes un major sentit de la pròpia identitat nacional. Des d'este punt de vista, l'autor indica que els avantatges del bilingüisme no només són educacionals, sinó que fan referència a la seua integritat com a éssers humans.
- Els infants alfabetitzats en dos llengües són més eficaços en el domini d'una tercera.
- Els alumnes instruïts a través d'un idioma minoritari no experimenten cap retard acadèmic a la llarga en l'idioma majoritari. Hi ha una competència cognitivoacadèmica comuna que permet la transferència d'habilitats lingüístiques d'una llengua a una altra. Cummins és molt clar en això, ja que a partir de les seues investigacions demostra, en referència als alumnes de programes bilingües o d'immersió, que les transferències i la interdependència entre llengües permet que es puga dedicar molt de temps escolar a la llengua minoritària, sense cap cost per a la competència que tindran els alumnes en la llengua majoritària.

Les teories de Cummins són hui en dia irrefutables i deixen fora de la circulació idees contràries que intentaven demostrar que els programes bilingües produïxen interferències lingüístiques pobresa de vocabulari i d'expressió,

retrocés en l'idioma matern, interferències lingüístiques, potencial intel·lectual disminuït, debilitat en coneixements verbals i, sobretot, les tesis conegudes com «efecte balança», que expliquen que allò que s'augmenta quant a domini d'una llengua es disminuïx en l'altra (Keston i Jiménez 1954). Per a estos autors la suma de les capacitats per a dominar dues llengües no seria major que la capacitat de dominar una única llengua. Es pensava, doncs, equivocadament en la superioritat dels monolingües en el desenvolupament de certes habilitats cognitives, com ara, conducta lingüística, operacions abstractes, intel·ligència, etc., cosa que ha resultat del tot refutada.

La major part d'investigadors, prèviament als estudis de Cummins, i d'altres que investigaven al mateix temps que ell, o posteriorment se situen en la mateixa postura que ell, sent la postura més acceptada per la psicolingüística a nivell internacional. Peal i Lambert, ja en 1962, donaren a conèixer els seus resultats obtinguts a Montreal (Canadà) demostrant que el bilingües no sols no obtenien resultats inferiors en proves d'intel·ligència verbal i no verbal, sinó que les puntuacions eren majors que les que obtenien els monolingües.

Wallace E. Lambert (1984) és molt taxatiu en afirmar que els bilingües tenen una major destresa per a la reorganització auditiva del material verbal, un domini més flexible del codi lingüístic i un avanç en el pensament operacional concret. En la mateix línia que els autors indicats que indiquen el bilingües com a positiu des del punt de vista psicològic, pedagògic i social es trobarien autors com Liedke i Nelson, Ianco-Worrall, Atucha, Balkan, Ben Zeev, Siguan, etc. Com hem dit la teoria de l'efecte balança i d'altres opinions semblants no són ja acceptades com a principis a tindre en compte, a l'hora de dissenyar polítiques lingüístiques o plans d'ensenyament-aprenentatge de les llengües.

Estudis i investigacions sobre la introducció del valencià a l'ensenyament des de l'entrada en vigor de la llei d'ús i ensenyament del valencià del 1983 i l'any 1990

Un dels primers treballs de seguiment de la introducció del valencià a les escoles és el dut a terme per Miralles, Gotor, Cervera, Montenderde i Sempere (Miralles et al. 1989) sobre els «Coneixements lingüístics en el primer cicle d'EGB d'alumnes escolaritzats en valencià». En ell s'apuntava que els subjectes que rebien l'ensenyament en valencià manifestaven un equilibri molt més sòlid en l'adquisició de les habilitats pròpies de cada factor en ambdós llengües que els alumnes que rebien l'ensenyament en castellà. Estos manifestaven una variabilitat molt més evident dins dels factors lingüístics més instrumentals. Donat que era una primera investigació, només referida als dos primers cursos d'EGB,

es formulava una hipòtesi segons la qual a mesura que els alumnes continuaran escolaritzats durant més temps augmentaran les diferències entre els que reben l'ensenyament en valencià i en castellà pel que fa al coneixement del valencià, òbviament a favor de l'alumnat que fa l'ensenyament en valencià.

Els factors estudiats van ser: coneixement lingüístic general, discriminació preceptiva, conceptes i coneixement lèxic, coneixement sintàctic i comprensió de frases. Com veiem, un treball, per a l'època que resultava molt ambiciós i oportú. S'estava investigant mentre els primers alumnes s'escolaritzaven en valencià.

Simultàniament, per la seua part, Pascual, Doménech i Sáez (1989) realitzaren un estudi sobre «El valencià com a llengua vehicular d'ensenyament a l'àrea d'experiències» durant el curs 1986-1987. Com es recordarà s'estudiava la presència de la llengua pròpia del territori a l'ensenyament, però no per a ser estudiada com una assignatura, sinó com a vehicle comunicatiu en l'aprenentatge d'una altra llengua. L'any escolar estudiat era el primer en què en el sistema educatiu valencià s'incorporava de manera generalitzada el valencià a les classes de l'àrea d'Experiències (posteriorment Coneixement del Medi Natural, Social i Cultural), i això es feia en 3r curs de l'anomenada aleshores Educació General Bàsica.

A pesar de tractar-se d'un primer balanç aproximatiu, ja que només abraçava un curs escolar, apareixien alguns resultats d'interés.

S'analitzaren diversos factors lingüístics, tant en valencià com en castellà, a més del rendiment aparegut en l'àrea d'Experiències. Els factors lingüístics estudiats foren: ortografia, velocitat lectora, exactitud lectora, comprensió lectora i fluïdesa verbal.

Les conclusions, tot i que una mica incipients, a què es va arribar van ser les següents:

- El nivell d'adquisició lingüística és molt variable segons l'escola i/o tractament. La diversitat i la disparitat en l'aplicació d'eixos primers moments es feia notar en els resultats, a més d'influir, en molts casos molt, la zona on estava ubicada cada escolar.
- Els alumnes que cursaren l'àrea d'Experiències en valencià obtingueren un rendiment superior en quasi totes les variables lingüístiques en valencià, sent superior la competència lingüística adquirida i major, i més viu, el ritme de desenvolupament.
- En l'àrea d'Experiències va avançar més el grup que feia totes les assignatures en valencià, la qual cosa va portar a la conclusió que la utilització del valencià com a llengua vehicular d'ensenyament no sols no ha dificultat l'aprenentatge dels continguts propis del *currículum* de l'esmentada àrea de treball, sinó que pel contrari, l'ha afavorit. I a més, els alumnes del grup valencià han assolit convenientment els nivells de competència lingüística en valencià.

- Pel que fa al grup que fa l'ensenyament en castellà, cal dir que va estar normal el seu procés d'adquisició lingüística castellana, però obtingué nivells baixos –com era d'esperar– en competència lingüística en valencià. Ací es trau també la conclusió clara que l'exclusiu ensenyament del contingut d'una llengua no comporta necessàriament un aprenentatge realment significatiu en tots els casos. L'assignaturització del valencià resulta clarament insuficient per a l'aprenentatge d'eixa llengua.
- L'alumne que utilitza el valencià com a llengua vehicular adquireix una competència lingüística doble: d'una banda el valencià, i de l'altra el castellà. L'alumne que rep l'ensenyament en castellà la seua competència veritablement significativa es dona tan sols en una llengua, en este cas en castellà.
- Ja s'apuntava que estos resultats exigien un plantejament d'utilització del valencià com a llengua vehicular d'ensenyament a les escoles valencianes. S'exigia, tot i això, estudiar amb un major aprofundiment i durant un període més llarg de temps els fenòmens que apareixien.

Posteriorment, i sobre aquesta mateixa temàtica, Doménech (1990), va estudiar el progrés durant els tres cursos que van des de 3r a 5é d'EGB pel que fa a factors lingüístics en castellà, factors lingüístics en valencià i rendiment en l'àrea d'Experiències, amb una mostra significativa i representativa de les diferents comarques valencianes.

En síntesi els resultats van ser els següents:

- La utilització del valencià i del castellà com a llengües vehiculars no interfereix el procés d'ensenyament-aprenentatge. Es venien a confirmar les teories de Cummins, i que ja en altres territoris s'havien vist clarament constatades.
- La utilització del valencià com a llengua d'ensenyament no interfereix l'adquisició de coneixements. Els alumnes del Cicle Mitjà de l'Educació General Bàsica poden utilitzar el valencià i el castellà simultàniament com a recurs d'aprenentatge, i això, òbviament, sense detriment del nivell a assolir en cada llengua.
- En les escoles on existix una forta presència del valencià com a llengua vehicular, els alumnes adquireixen competències lingüístiques superiors, no sols en valencià, sinó també en algunes variables de domini lingüístic castellà, la qual cosa ve donada per un fenomen de transferència lingüística del valencià al castellà. Esta va ser una de les conclusions més importants i per a molts sorprenent.
- A les escoles on predomina el castellà com a llengua vehicular, sent el valencià pràcticament inexistent (sols apareix com a assignatura), no es produïx el fenomen de transferència lingüística del castellà al valencià.

- Clarament es conclouïa, a més, que per tal d'assolir l'objectiu de domini de les dos llengües (valencià i castellà) en acabar l'Educació General Bàsica, es fa, no sols convenient, sinó, a més a més, necessari, augmentar la presència de l'ús del valencià a l'escola com a mitjà de comunicació.
- S'aconsellava la supressió del model monolingüe castellà.

Com s'ha pogut comprovar les conclusions a què s'arribà amb esta investigació estan en absoluta consonància amb les tesis de Cummins i altres autors, per a uns altres contextos geogràfics i lingüístics. Potser dit en estos moments pot resultar una obvietat, però quan la societat valenciana tenia plantejats molts dubtes sobre les bondats o no dels models bilingües, no ho era tant.

Estudis i investigacions sobre la introducció del valencià a l'ensenyament des del 1991 al 2008

En 1995 Vicent Bueno Ripoll conclou la seua investigació sobre «Bilingüisme i educació a la Comunitat Valenciana».

Es tracta d'un treball que pretén aportar unes dades sobre la competència lingüística de l'alumnat de la Comunitat Valenciana, al final del Cicle Mitjà de l'Educació General Bàsica. El treball tornava a reflexionar al voltant de la mateixa temàtica que hem vist en la investigació aportada per Doménech (1990), però abundava en alguns aspectes que eren estudiats amb major deteniment.

Es va fer una anàlisi de lectoescriptura en valencià i en castellà en centres que feien l'ensenyament en castellà, en altres que impartien l'àrea d'Experiències en valencià i en un tercer grup on el valencià era la llengua vehicular a l'ensenyament. També es pretenia comprovar fins a quin punt influïx el tipus d'ensenyament i el nombre de valencianoparlants de la població.

En síntesi, les conclusions a què es va arribar van ser les següents:

- La presència a nivell instrumental del valencià no implica un detriment en el nivell assolit del castellà.
- L'ensenyament del valencià sols com a assignatura es mostra com un model molt pobre, per a assolir uns nivells mínims de competència en valencià.
- Sols els alumnes que reben ensenyament en valencià arriben a dominar-lo en cinqué curs.
- L'ambient sociolingüístic en què viu l'alumne té un pes diferencial pel que fa a l'aprenentatge d'una i altra llengua. Este aspecte és molt important i reflectia la gran importància de la llengua familiar i de l'entorn immediat.
- La combinació de la situació sociolingüística ambiental i el model educatiu produïx resultats diferents i significatius, entre els subjectes de la mostra.

- Per a aconseguir ciutadans bilingües, els models educatius han de donar molta presència a la llengua més desafavorida en el medi social. Això significa, aplicat a la situació valenciana, que ja es veia clarament que el valencià, com a llengua minoritzada havia de tindre una major presència en el sistema educatiu del territori.

El mateix any del 1995, hi ha una altra investigació sobre el tema per part d'Ismael Diez.

En este cas, l'estudi consistia en l'anàlisi dels nivells de castellà i valencià que tenien les promocions de huité d'EGB. Es tractava, per tant, d'analitzar el tram final de l'edat que en l'actual sistema educatiu és el final del primer cicle d'Educació Secundària Obligatoria, això és, segon curs de l'ESO.

Les conclusions a què es va arribar foren en síntesi les següents:

- La presència del valencià en les escoles i la seua utilització com a llengua d'ensenyament no implica en cap cas un detriment en el nivell assolit de la llengua dominant (el castellà).
- El model monolingüe castellà es mostra al final de l'escolaritat com un model molt pobre, per a assolir uns nivells mínims de competència en valencià.
- El nivell que els alumnes presenten en alguns factors de castellà és superior en els models bilingües. De nou apareixia el fenomen que s'havia vist en altres investigacions anteriors.
- Influència de l'ambient. Els millors resultats, tant en valencià com en castellà, es produïxen en les zones amb major presència del valencià.
- Per a obtindre uns bons nivells de competència en les dos llengües i que estes siguen similars cal potenciar la presència del valencià, en els dos fronts: l'escola i la societat. L'escola per si mateixa no pot garantir mai que s'obtinguen bons resultats en valencià. S'apunta clarament la necessitat d'una valencianització major del conjunt de la societat.
- L'educació bilingüe, si ha de promoure destreses bilingües iguals i suficients, ha de dissenyar-se sobre la utilització didàctica i social, tan intensa com siga possible del valencià.

Com hem pogut comprovar, els diversos estudis i investigacions relacionats fins ara, tot i oferir conclusions decisives i clarament sustentades, estaven referits al període de l'EGB, actualment educació primària i primer cicle d'Educació Secundària Obligatoria. L'any 1995, Doménech, Pascual i García realitzaren una investigació adreçada a alumnes que cursaven 3r curs de l'anomenat Batxillerat Unificat Polivalent (BUP), d'una edat al voltant dels 16-17 anys, als centres d'Educació Secundària de la Comunitat Valenciana i sobre el tema de l'adquisició d'habilitats lingüístiques. Ara, la línia investigadora es referia a un nou tram

cronològic, superior a aquells a què es referien les investigacions anteriorment dutes a terme. En el treball referit van aparéixer com a principals resultats els que tot seguit s'indiquen:

- L'ensenyament que fa tot en valencià garanteix un desenvolupament superior a la resta de grups, de totes les habilitats lingüístiques en valencià.
- Els alumnes que només es comuniquen vehicularment en castellà dins del context educatiu no per esta raó superen els altres grups en el domini d'esta llengua emprada (castellà).
- L'aprenentatge en valencià no repercuteix negativament en l'aprenentatge del castellà.
- S'aconsellava, donats els resultats, una major oferta real de centres i assignatures en la llengua pròpia de la Comunitat Valenciana.
- La introducció progressiva del valencià com a llengua vehicular és l'única garantia en el procés de bilingüització.

Josep María Baldaquí (2003) confirma, anys més tard, les conclusions que s'han apuntat pels diversos autors més amunt, en el seu treball «Els programes educatius bilingües a la comarca de l'Alacantí».

Amb tot el que portem dit, amb conclusions coincidents, tot allò és aplicable no sols a l'Educació Primària, sinó també a l'Educació Secundària, tant a l'obligatòria com a la no obligatòria.

Els diaris valencians del dia 15 de febrer de l'any 2001 arrellegaven unes declaracions del Conseller de Cultura i Educació fetes a partir d'un estudi dut a terme per l'Institut Valencià d'Avaluació i Creativitat sobre rendiment acadèmic. Segons el referit informe, els alumnes d'ensenyament bilingüe són els millors preparats en acabar l'Educació Secundària Obligatòria. Les conclusions eren semblants a les que arribaven els estudis que s'han citat més amunt, però en aquest cas les afirmacions les feia la pròpia administració. Com s'havia vist en anteriors investigacions, també en unes altres variables, fins i tot en la de castellà, els alumnes d'educació bilingüe són els que obtenen millors nivells. Al respecte, el conseller afirmava que «es pot explicar des de la psicolingüística, que manté que l'aprenentatge de llengües possibilita una major agilitat cerebral».

Basant-se en dades de la Conselleria de Cultura, Educació i Esport, Pérez Folqués (2007) descriu la tendència dels resultats de l'aplicació dels Programes d'Educació Bilingüe de l'actual sistema educatiu valencià. Indica que les distintes avaluacions i les proves de rendiment realitzades, tant per la pròpia Conselleria com per organismes externs, confirmen que els escolars valencians obtenen, en coneixement del castellà, un nivell semblant al de la resta dels alumnes espanyols. Este nivell, d'altra banda, és molt semblant en tot l'alumnat, independentment del Programa d'Educació Bilingüe que s'haja seguit. D'altra banda, s'obté un resultat satisfactori, tot i que millorable, tant en el coneixement del valencià,

com un coneixement suficient en llengua estrangera. A més, el nivell en la resta de les àrees no lingüístiques és semblant al de la resta dels estudiants espanyols.

Es posa de manifest que l'alumnat no perd el domini del castellà per dedicar un temps al valencià, ni molt menys i es confirma un augment del coneixement del valencià. És ben segur que els estudis sobre el tema que contempen la realitat multilingüe de la societat actual i quin paper juga la presència de cada llengua en el *currículum* escolar del sistema educatiu valencià són contundents. Un model multilingüe ha de contemplar necessàriament el valencià com a llengua base, en gran part de les matèries del programa, màxim si, com s'ha demostrat en multitud d'ocasions, la presència del valencià com a llengua vehicular a l'ensenyament en cap cas dificulta l'aprenentatge de qualsevol matèria no lingüística i, a més a més, no va en detriment, ans al contrari de l'aprenentatge d'unes altres llengües. Cal aplicar allò que es conclou en les investigacions sobre la introducció de les llengües a l'ensenyament.

Coneixement del valencià en els jóvens de 15 a 24 anys

Arribats a este punt hem considerat oportú reflexionar al voltant sobre el nivell d'ús del valencià de la joventut, que ens pot servir per a disposar d'unes dades que poden resultar útils per a una millor comprensió de la situació valenciana en este aspecte, sobretot a l'hora de conèixer millor un tram d'edat on s'han fet pocs estudis psicolingüístics i tractar-se d'una població que ja ha estat educada en plans d'estudis que contemplaven el valencià en el seu *currículum*, en uns casos com a assignatura i en uns altres com a llengua vehicular en l'aprenentatge de diverses matèries no lingüístiques. Part d'eixa població, en el moment d'extraure els resultats encara eren alumnes d'Educació Secundària o de la Universitat.

A partir de diferents estudis sociolingüístics, principalment els derivats de l'Enquesta sobre la situació social del valencià, 2004 (Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2005) podem fer les següents afirmacions:

- a) Més de les tres quartes parts (80%) de la població entrevistada que té entre 15 i 24 anys entén el valencià: més de la meitat (58%) el sap parlar, la mateixa proporció afirma que sap escriure'l prou bé o perfectament i prop de tres quartes parts (71%) sap llegir en valencià.
- b) El nivell de competència en valencià d'este segment de població és bastant més elevat que el corresponent al conjunt de població de la Comunitat Valenciana (el 76% l'entén, el 53% el sap parlar, el sap llegir el 47% i l'escriu el 25%). Com es pot comprovar la principal diferència positiva respecte a la població en general es troba en la variable d'escriptura.
- c) Entre la població jove estudiant augmenta molt notablement, en totes les dimensions, el coneixement del valencià en relació amb la població jove

no estudiant. El factor educatiu és decisiu a l'hora de marcar un millor domini de l'idioma, com és obvi.

- d) Derivat del que s'ha dit dalt, en totes les dimensions de l'aprenentatge del valencià per part de la població jove és absolutament determinant l'escola, i això es dona principalment a l'hora d'aprendre a llegir i escriure en valencià.
- e) Pel que fa a l'ús oral del valencià, és inferior al del conjunt de la població en tots els àmbits, encara que cal fer notar que els percentatges d'ús indistint de valencià i castellà són similars.

Actituds, interessos i motivacions dels joves al voltant del valencià

Finalment convé fer un repàs a les actituds, interessos i motivacions envers la llengua pròpia dels valencians que apareixen en la població, especialment entre els joves, tendències que es detecten a partir de diversos estudis.

Degut a diferents circumstàncies de tipus històric, polític i social, els ciutadans de la Comunitat Valenciana no ens distingim per sentir-nos excessivament identificats amb els nostres símbols, tradicions, cultura, llengua, etc. De fet, la Comunitat Valenciana figura entre els territoris amb un menor grau d'identificació si es compara amb altres comunitats autònomes. Això es reflectix en diverses situacions. El fet de no existir formacions polítiques de signe nacionalista amb una gran implantació en el territori és una mostra clara del que estem dient.

Tot allò dit comporta un baix nivell del concepte de si mateix per part de cada individu i, sobretot, del col·lectiu, una baixa autoestima difícilment explorable si no s'aprofundix en la història del poble valencià, un poble que no ha tingut sort al llarg dels anys. Relacionat amb això, alguns autors han identificat l'actitud grupal mostrada en determinades ocasions amb el concepte d'autodi.

A pesar d'això no es pot dir que existisca un rebuig a la llengua pròpia de la Comunitat Valenciana. S'accepta perfectament en els mitjans de comunicació, a l'ensenyament, en la literatura, etc. Sembla que molts d'alguns complexos predominants en algun moment van deixant pas a una actitud més flexible. Tot i això, el valencià no està al mateix nivell d'importància d'ús que el castellà. Encara existix una dominant percepció que el castellà és la llengua més important, aquella més culta, la llengua per a utilitzar-la en situacions més transcendents, dominant al valencià, tant a nivell quantitatiu com qualitatiu.

El pas dels darrers anys, sobretot per les accions que des de l'Administració i des d'organitzacions diverses s'han exercit, ha fet que hi haja una tendència a tindre una millor consideració cap a la llengua pròpia, la qual cosa es dona majorment entre els més joves, que presenten un major domini del valencià, com ja

hem dit, una major presa de consciència per la situació de diglòssia que es viu i un major desig i exigència perquè l'estatus del valencià millore considerablement.

En síntesi apareixen quatre actituds bàsiques respecte a la consideració i ús del valencià:

- a) Valoració i actitud positiva i, alhora, ús habitual.
- b) Valoració i actitud d'indeferència, i fins i tot negativa, però ús habitual.
- c) Valoració i actitud positiva, però no es dona un ús de la llengua.
- d) Valoració i actitud negativa i no ús de la llengua pròpia.

Els estudiants no presenten menor interès, en general, per estudiar valencià que una altra assignatura, tot i que al principi s'apreciava una certa actitud de no acceptació, molt probablement degut al desig de no cursar una assignatura més. Els joves llegeixen llibres i revistes, escolten la ràdio i veuen la televisió en la llengua pròpia de la seua terra. Ho accepten amb naturalitat i trien allò que els interessa principalment en funció de les seues apetències i amb criteris de qualitat.

Tot i que no és un tema excessivament estudiat, la influència de l'escola ha esdevingut més enllà de ser transmissora de coneixements lingüístics i no lingüístics. Ha educat en interessos i actituds i ha motivat els nostres joves. I continua fent-ho. Això sí, amb això no ha acabat el treball de millorar la situació. La responsabilitat compartida per tots, i que afecta principalment les accions que es puguen dur a terme des dels poders públics ha de ser decisiva no sols en la millora del domini lingüístic, sinó en una cosa que és més important, en l'augment de l'ús normal, natural i generalitzat de la llengua pròpia del territori i, consegüentment, en l'augment de l'ús normal, natural i generalitzat de la llengua pròpia del territori, cosa que comportarà una millora en l'actitud positiva, una major seguretat i un major nivell de l'autoconcepte i de l'autoestima de ser valencians i valencianoparlants, o millor dit, bilingües, ja que com és sabut no existixen monolingües valencianoparlants.

No obstant allò dit, l'escola no pot fer-ho tot. Amb l'actuació des del sistema escolar no hi ha suficient per a garantir la pervivència d'una llengua i el seu ús, com a vehicle de les comunicacions quotidianes. Els estudiants no perceben que el valencià, idioma utilitzat, i en molts casos aprés, en les escoles vaja a ser el vehicle de comunicació que pot servir en qualsevol àmbit d'ús.

Encara que l'increment del coneixement del valencià és fonamental per a afavorir el seu ús, això no implica automàticament un augment en dita utilització.

El valencià s'ha incorporat a la revolució de les tecnologies de la informació i la comunicació, però és escassa la producció de programes en valencià, donada l'omnipresència de l'anglès.

El valencià és objecte de polítiques lingüístiques que pretenen la normalització, però els efectes de les polítiques lingüístiques mai no són immediats, sinó a llarg termini.

El món de l'oci, com a agent socialitzador de gran importància, afavorix poc l'ús del valencià entre els jòvens. El cine, l'internet, la música o els videojocs no arriben en valencià. Si volem incidir en l'ús social lingüístic i a millorar l'actitud dels jòvens cap a la llengua, cal treballar en àmbits relacionats amb les manifestacions culturals amb les quals s'identifiquen: música, locals d'àmbit nocturn, premsa juvenil, mitjans de comunicació, esport, moda, etc. Cal crear una simbologia vehiculada en valencià, amb la qual s'identifique la joventut. L'escola incidix bàsicament sobre la capacitació del valencià, però no tant sobre la pràctica social d'esta capacitat. No existirà una autèntica normalització si no s'incrementen els incentius per a l'ús del valencià en tots els àmbits, i això no sols referit als cosmos juvenil, ja que la normalització d'una llengua minoritzada, com és el valencià, avançarà entre els jòvens si avança també en el món dels adults i adquirix en nostra societat l'estatus de llengua prioritària, llengua important, i la consideració de tret identificador de la pertanyença a la Comunitat Valenciana.

En síntesi, resulta palés que calen estudis actuals sobre el procés d'introducció del valencià a l'ensenyament obligatori i el no obligatori, incloent-hi també la universitat, i que les investigacions siguen continuades i conegudes. A més, cal abordar un estudi científic de quina és la realitat de la presència del valencià fora del marc escolar, especialment entre els jòvens.

D'altra banda, considerem que s'ha estudiat molt poc els interessos, les motivacions i les actituds dels jòvens respecte del valencià. Les investigacions dutes a terme solen ser molt parcials o locals (referides sols a un centre, a una localitat o com a molt una comarca). L'excel·lent treball de F. Colom (1998) per a la ciutat de València n'és un exemple del que estem dient. Urgix, per tant, abordar està temàtica perquè pot ajudar, i no poc, a dissenyar programes d'actuació conjunta que milloren la situació. És evident que una actitud positiva ajuda a un major ús de la llengua.

Conclusions

Con a conseqüència de la implantació de la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià, durant les dècades dels huitanta i noranta es van realitzar, com hem vist adés, diversos estudis i investigacions sobre la introducció del valencià com a llengua vehicular a l'ensenyament. En els últims anys escassegen este tipus de treballs, tot i que les descripcions i declaracions públiques apunten en la mateixa direcció que allò que es concloïa en els treballs que, fomentats per la Universitat i la pròpia Administració s'anaven duent a terme.

A partir dels diversos resultats dels diferents treballs i investigacions realitzats a la Comunitat Valenciana i referits al sistema educatiu valencià, i, sobretot

de les seues majors coincidències, poden formular les conclusions que tot seguit apuntem:

- a) Els únics programes que garantixen un aprenentatge superior en les dos llengües oficials de la Comunitat Valenciana són els Programes d'Educació Bilingüe. El model d'ensenyament monolingüe en castellà no permet un aprenentatge del valencià, amb la qual cosa no s'assolix l'objectiu de l'aprenentatge de les dos llengües oficials amb el seguiment d'un disseny de programes monolingües en castellà.
- b) L'aprenentatge dels continguts de les àrees no lingüístiques no es dificulta –ans al contrari– si s'utilitza el valencià com a vehicle d'ensenyament. El prejudici, afortunadament cada vegada més desterrat, de pensar que les assignatures diferents al valencià s'han d'aprendre en castellà, perquè així es dona un millor aprenentatge és una autèntica fal·làcia. Es pot fer ciència de manera digna emprant una llengua que no té una predominança social. La ciència no es fa només en anglés al llarg del món, ni sols en castellà en zones com la constituïda per les terres valencianes.
- c) En les escoles on se segueixen Programes d'Educació Bilingüe els alumnes adquirixen competències lingüístiques superiors, no sols en valencià, sinó també en algunes variables del domini lingüístic castellà. Això es dona per un fenomen de transferència lingüística del valencià al castellà. Això apunta en la direcció de pensar que l'ús del valencià, llengua minoritzada, no sols garantix l'aprenentatge propi del valencià, sinó que afavorix l'aprenentatge d'unes altres llengües que tenen una forta presència i reconeixement social.
- d) Es fa necessari augmentar la presència del valencià a l'escola com a mitjà de comunicació, això és, un major augment del nombre de centres i de grups d'Educació Infantil i Primària, i de Secundària, que contemplen Programes d'Educació Bilingüe. No es pot pensar en un creixement purament vegetatiu, sinó que caldrà un augment progressiu que facilite l'accés a l'ús del valencià com a instrument de comunicació en totes les situacions interpersonals dels centres educatius, no sols en les pròpies de la interacció professorat-alumnat.
- e) Calen més estudis i investigacions referides a la presència del valencià en les nostres escoles, així com a l'ús que es fa fora del marc escolar. Els nous temps, amb les aplicacions en augment de les noves tecnologies, cada vegada més avançades, fa que es continue investigant en els resultats que apareixen a partir de l'ús del valencià com a vehicle comunicatiu a les escoles, contemplant totes les variables possibles i incidint en els factors, no sols escolars, ni els que intervenen dins de l'aula, sinó en tot el context escolar i paraescolar, ja que els diversos elements familiars i del marc social influïxen en la valencianització del nostre alumnat.

- f) En una societat canviant com la nostra, davant del repte de la comunicació internacional des de la pròpia realitat, caldrà dissenyar Programes d'Educació Multilingüe realistes i eficaços que, en tot moment, han de contemplar el valencià com a llengua vehicular d'ensenyament, en gran part de les assignatures no lingüístiques del *currículum* escolar. La presència de l'anglès com a vehicle comunicatiu a l'ensenyament no ha de significar en cap moment que el valencià haja de quedar relegat, ni molt menys.
- g) Caldria dur a terme investigacions i estudis de les actituds de la població, en especial dels jòvens, respecte a l'aprenentatge de valencià i a l'ús que se'n fa. S'ha estudiat poc al voltant de les aplicacions reals en la vida ordinària d'allò que s'aprèn als centres escolars. Això ens donaria pautes per a reformular propostes metodològiques, de dissenys de programes, de models de llengua utilitzats en els materials curriculars, de l'aprenentatge que es fa de determinades habilitats lingüístiques en detriment d'unes altres, de la necessitat de treballar no sols els continguts conceptuals, etc.

Una reflexió final ens ha de portar a mantindre un esperit realista on la tolerància, el respecte i l'actitud d'enteniment siguen els principis que caldrà contemplar a l'hora de continuar investigant, dissenyar polítiques educatives i aplicar-les. Recordant a Voyenn en la seua *Histoire de l'idée européenne* caldrà pensar que «la riquesa d'Europa és la seua diversitat de cultures, diversitat de tradicions, diversitat d'ideologies... però la pitjor de les temptacions, la pitjor il·lusió seria pretendre suprimir-les en lloc d'assumir-les totes en un equilibri superior». Eixa és una qüestió que ha de fer reflexionar a tot aquell que tinga implicacions en la temàtica de la introducció del valencià a l'escola i la seua presència social. I això, òbviament, no implica només el professorat, sinó els investigadors i, sobretot, els responsables de dissenyar i aplicar polítiques educatives.

Referències

- Acadèmia Valenciana de la Llengua (2005). *Llibre blanc de l'ús del valencià-I. Enquesta sobre la situació social del valencià. 2004*. València: Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua.
- Acadèmia Valenciana de la Llengua (2008). *Llibre blanc de l'ús del valencià-II*. València: Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua.
- Adell, M. A. (2004). Els adolescents i la llengua. *Anuari de Psicologia de la Societat Valenciana de Psicologia*, 9(1), 69-83.
- Artigal, J. M. (1995). Aprendre tres llengües no és més difícil que aprendre'n una. Actes del I Congrés de l'escola valenciana, 1993. València: Federació d'Escola Valenciana.

- Atucha, K. (1978). Problemática psicopedagógica del bilingüismo en el País Vasco. En varios (1978): *Bilingüismo y biculturalismo*. Barcelona: CEAC.
- Baldaqú, J. M. (2003). Avaluació sociolingüística dels programes valencians d'ensenyament bilingüe. En V. Martines (coord.): *Llengua, societat i ensenyament*. Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana.
- Balkan, L. (1979). *Los efectos del bilingüismo en las aptitudes intelectuales*. Madrid: Marova.
- Been-Zeev, S. (1981). Influencia del bilingüismo en la estrategia cognitiva y el desarrollo cognitivo. *Infancia y Aprendizaje*, 9, 98-114.
- Bueno, V. (1995). Bilingüisme i educació a la Comunitat Valenciana. Tesi Doctoral.
- Colom, F. (1998). El futur de la llengua entre els joves de València. València: Denes.
- Conselleria de Cultura, Educació i Ciència (1986). Programa de l'àrea d'experiències en valencià. València: Conselleria de Cultura, Educació i Ciència.
- Cummins, J. (1995). Aspectes psicolingüístics de l'educació plurilingüe. Actes del I Congrés de l'escola valenciana, 1993. València: Federació d'Escola Valenciana.
- Diez, I. (1995). Nivells lingüístics en els alumnes del tercer cicle d'EGB a la Comunitat Valenciana. Tesi Doctoral.
- Doménech, J. L. (2004). Presència social del valencià. *Anuari de Psicologia de la Societat Valenciana de Psicologia*, 9(1), 11-37.
- Doménech, J. L. i Pascual, J. (1995). El valencià com a llengua vehicular a l'ensenyament. Avaluació i seguiment. Actes del I Congrés de l'escola valenciana, 1993. València: Federació d'Escola Valenciana.
- Ianko-Worrall, A. (1972). A bilingualism and cognitive development. *Child Development*, 43, 1390-1400.
- Joan, B. (2004). Psicologia social i sociolingüística: una interconnexió necessària. *Anuari de Psicologia de la Societat Valenciana de Psicologia*, 9(1), 39-54.
- Keston, M. i Jiménez, C. (1954). A study of the performance on English and Spanish editions of the Stanford-Bine Intelligence. *Journal of Genetical Psychology*, 85, 263-369.
- Lambert, W. E. (1984). Decisiones sobre las lenguas en la enseñanza. Consideraciones psicológicas y sociales. En T. Husen i S. Opper (1984): *Educación multicultural y multilingüe*. Madrid: Narcea.
- Liedke, W. W. i Nelson, L. D. (1968). Concept formation and bilingualism. *Alberta Journal of Educational and Research*, 14, 225-232.
- Miralles, J. L. i altres (1989). Coneixements lingüístics del primer cicle d'EGB d'alumnes escolaritzats en valencià. Servei d'Ensenyament del Valencià. Dossier: Ensenyament en valencià. València: Conselleria de Cultura, Educació i Ciència.

- Pascual, J., Doménech, J. L. i García, J. F. (1995). *Avaluació del rendiment dels alumnes d'educació secundària en les dues llengües oficials de la Comunitat Valenciana*. Treball d'investigació de la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència.
- Pascual, J., Doménech, J. L. i Sáez, A. (1989). *El valencià com a llengua vehicular d'ensenyament a l'àrea d'experiències Curs 1986-1987. Primer balanç aproximatiu*. Servei d'Ensenyament del Valencià. Dossier: Ensenyament en valencià. València: Conselleria de Cultura, Educació i Ciència.
- Pascual, V. i Sala, V. (1991). *Un model educatiu per a un sistema educatiu amb tres llengües*. València: Conselleria de Cultura, Educació i Ciència.
- Pérez Folqués, A. (2007). *Comunidad Valenciana. Un modelo de enseñanza bilingüe*. En X. Pericay: *¿Libertad o coacción? Políticas lingüísticas y nacionalismos en España*. Ávila: Faes.
- Segura, M. (2003). *Universitats del País Valencià. Coneixements, demanda i oferta de classes en català*. En DDAA (2003): *El futur de la llengua catalana*. Palma de Mallorca: CCOO Illes Balears.
- Siguan, M. (1986). *Catalán y castellano en la escuela. Un primer balance*. *Infancia y Aprendizaje*, 35-36, 1-10.
- Torró, T. (1995). *La immersió lingüística al País Valencià. ¿Un projecte amb futur?* Actes del I Congrés de l'escola valenciana, 1993. València: Federació d'Escola Valenciana.

